
frankie mae

JEAN WHEELER SMITH

Alig virradt meg, az emberek máris gyülekezni kezdtek a White Plantation kapuja körül. Várakozva a kerítésnek dőltek, senki se türelmetlenkedett. Régóta várnak, az a néhány perc már nem sokat számít. Tekintetük messze kalandozott: a végtelen földeken, ahonnan jöttek. És ahonnan valóságos gyapothegyeket begyűjtöttek már.

Old Man Brown kissé hátrafordulva, fél oldalával a kapunak támaszkodott. Ötvenes éveit taposta, de még mindig jóképű férfi volt. Vörös-barna bőrű, közepes termetű. Leginkább a szakállával tűnt ki a többiek közül, valamiféle keverékével a feketének és a haja szürkességének; csakhogy a haja, akár a gyapjú, úgy göndörödött, míg a szakála hosszú, merev, egyenes szálú. Szívesen büszkélkedett vele: annyira, hogy inkább a fürdésről mondott le, ha nem volt ideje rá, ám azt, hogy gondosan V-alakúra nyírja, szinte sosem mulasztotta el.

Szemét lehunyta. Fejfájása a nap fényének erősödésével mintha csak fokozódott volna még. Ördög vigye, gondolta, hétfőn sose jövök ennyire korán, ma se jöttem volna, ha nem lenne miért. Hiába, na, a whisky földhöz vágja az embert, főleg, ha ideje sincs kialudni magát. Pedig még csak nem is vagyok úgy oda ezért a dologért. Nem is tudom, miért jöttem el.

Aztán elmosolyodott. Hát igen, Frankie Mae miatt. Valamibe mindig belekeveri.

Frankie Mae. Legidősebb volt a gyerekek között; elsőként született, huszonhét éve, még a háború alatt. Kislány korában mindenhová magával vitte. Kék kerékpárja volt akkoriban, rozsdás drótkosárral az elején. Ebbe ültette Frankie-t, néha a kávémérésbe vitte, máskor meg nem is kimondottan valahová, egyszerűen csak furikázni egy kicsit. Általában oldalvást ültette, hogy az utat is lássa, de vele is zavartalanul beszélgethessen. Pár esztendőre úgy befészkelte magát ebbe a kosárba, hogy szinte úgy tűnt, az is vele együtt nő.

Szurokfelete kislány volt, két nagy zöld szeme mintha világítana. Négyéves korában mintha máris felnőtt lett volna. Jól formált, izmos

kis tagjai hamar alkalmassá tették mindenféle házimunkára. Mégis eleven volt és majdnem mindig jókedvű. Más baja se volt, mint hogy túl könnyen megbántódott mindenért. Sokszor a legenyhébb szidás miatt is elsírta magát, vagy akár a nemtetszés legcsekélyebb jele is elég volt hozzá, hogy elkomorodjon és órákra duzzogni kezdjen. De azért képes volt rá, hogy bánatából hamar kitépje magát. Bármennyire megbántódott is, másnapra a régi lett ismét. Old Man Brown gyakran aggódott érte, szívesen kiváltázta volna egy kicsit a kislány életét.

Hatéves lett, mire végleg kinőtte a kerékpár kosarát. Közben még négy gyerek jött; miattuk vette negyven dollárért első ócska tragacsát. Aztán nyugtalanság fogta el. Úgy hallotta, odalenn a deltavidéken többet kereshet. Holmijából csak annyit rakott föl, amennyi a kocsira fért; néhány pár csinkét, egy matracot, a gyerekeket — és aztán egy éjszaka olajra lépett. Elbúcsúztak a régi domboktól, két nap múlva megérkeztek a White Plantationra. Mississippi államba, Leflore körzetbe. Rozzant falú kétszobás ház várta itt őket, na meg öt dollár előleg elsejéig, épp hogy a konyháralvót beszerezhessék.

Old Man Brown és felesége Mattie ebben az évben keményen dolgozott. Hajnali fél ötkor felkelés, ki a földekre. Frankie Mae ilyenkor ott-hon maradt, testvéreit őrizte, és a rotyogó fazéokra ügyelt. Napnyugtakor, mire megjöttek, máris a következő napra készülődhettek. Söprögetni, babot tisztítani, kimosni a kisbaba holmiját. Utána vagy fél órát a tornácon üldögéltek még.

Ezt a részét szerette a napnak leginkább, ezt a fél órát lefekvés előtt. Többnyire ilyenkor beszélgetett Frankie-vel, dicsérgette, ha jól végezte dolgát a háznál. Vagy az iskoláról mesélt neki, hogy akkor lesz igazán okos, ha majd iskolába jár. Két év múlva, ha a legidősebb kisfiú elég nagy lesz már, hogy a házra vigyázzon.

— Járt itt egy ember — mondta egy este Frankie, amikor a tornácon ültek. — Az a kis kopasz, tudod, a kályha miatt. Azt mondta, három hét hátralékban vagyunk. Teherautóval jött, hogy elvigye.

Old Man Brown lehorgasztotta a fejét. Bántotta, hogy Frankie-nek egyedül kellett az idegennel szembenéznie. Nem is szólva arról, amit az mondhatott neki. Mert hogy mindent annyira a szívére vesz. Meg kell tanítania rá, hogy az ilyeneket hogyan fogadja.

— És te? Mit mondtál neki, fiam? Bántott talán?

— Nem. Csak olyan furcsán nézett rám. De én megmondtam neki, hogy nemsokára pénzt fogunk kapni. Chicagóból, Ed bácsitól. És hogy hallottam, hogy te azt mondtad, ezzel a pénzzel majd a kályháért fizetünk. Erre azt mondta, hogy „jól van, egy hetet még adok, de csakis egy hetet”. És akkor elment.

Old Man Brown átölelte Frankie-t és magához vonta: — Jól csináltad, kicsim, jól csináltad. Úgy, ahogy kell. — Érti a dolgát, nagyon is érti. Főltalálja magát, nem kell félteni.

Első deltavidéki esztendejük végén került sor először év végi leszámolásra. Néhány nappal karácsony előtt. Amikor a sor Old Man Brownra és Mattie-re került, a szüntelenül túl szűk öltönyben feszengő, kövér Mr. White Junior beszólította őket.

— Hát akkor, nézzük csak — dünnyögte. — Kétszáz dollár, Johnnie, neked még ennyi jár.

Brown meghökkent. Mr. White hangja olyan ismerősen csengett, mintha még mindig odahaza a régi dombok közt lenne. Azt hitte, erre-felé minden másképp lesz. Jó termése volt, többre számított. Na mind-egy, vitatkozni semmi értelme. Aztán a főnök leszámolt még ötven dollárt.

— És egy kis előleg az ünnepekre. Majd szépen leírjuk a következő elszámoláskor.

Old Man Brown átvette a pénzt. Még aznap a városba ment, és hordókat, csöveket meg egy zsák pörkölt árpát vásárolt rajta. Odafele a dombok közt is foglalkozott már whiskyfőzéssel, miért ne tehetné meg itt is ugyanezt. Vevő mindig akad rá. És ugyan minek törje magát, ha egyszer a földtúrással úgyse nagyon megy semmire? Később az erjedő malátával telt hordókat Mattie-vel a folyópartra a fák közé vitték.

Tavasza jó vásárt csinált. Állandó szállítójuk lett a színes bőrű kávéméréseknek; néha még a fehéreknek is. Mert az emberek hamar megtanulták, hogy hozzá mindig jöhetnek, valahányszor a készletük megfogyatkozik. De azért a whiskyt mégse otthon tartotta. Túlságosan kockázatos dolog lett volna, nagyobb biztonságban volt a folyó vizében. És ha az emberek váratlanul bukkantak föl, Frankie meg a legnagyobb öccse máris futhatott az üvegekért. Gyerekekre senki se figyelt. Hamarosan szép piros kocsit kaptak a munkájukért.

Kifizette a kályhát is, Mattie-nek rendszeresen adogatott pénzt, valamivel jobban is ettek. De persze sokkal többjük most se volt, mint azelőtt; Brown nem volt éppen kuporgató fajtából való. Üzletelés közben maga is jócskán iszogatót; hiába, az emberek nem szeretnek egyedül inni. A kocsmában meg rendszerint addig maradt, ameddig a zsebei bírják. Így aztán továbbra is ugyanolyan keményen dolgozhattak Mr. White Juniornál, akárcsak azelőtt. Ennek ellenére élvezte a whiskyárusítást, szükség esetén pedig Mattie is elcsenhetett a készletből néhány üveggel, hogy szorult helyzetükből kivágja magát. Egyszerűen az üzletet tovább folytatták.

Mr. White Junior ezen a tavaszon új feltételeket szabott. Ezentúl normára dolgoztat, napi másfél dollárt fizet száz font leszedett gyapotért. Az emberek meg mit tehetnek mást: napi bérért dolgoznak, vagy máris szedhetik a sátorfájukat. Old Man Brown azonban még szívesebben is dolgozott így. Több ideje jutott a whiskyfőzésre.

Akkoriban történt, hogy Mr. White Junior kinevezte felügyelővé. Munkásai többnyire vele iszogattak, legtöbben szerették is az emberek közül. Bizonyára ezért tudott bárki másnál nagyobb rendet tartani közöttük. Némelyikükkel azelőtt még verekedett is. Ám az emberek tudták róla, hogy a pisztolyát mindig magánál hordja; és aki vele akart kikezdeni, tudnia kellett: meg kell ölnie, ha nem akarja otthagyni a fogát.

Öklömnyi viharvert órát is kapott, annak számlapjára pillantva rendelte el naponként az ebédszünetet. Neki kellett ellenőriznie a földeken folyó munkát, ügyelni rá, hogy a munkáskezek minden gazt kigyomláljanak. Könnyebb munka volt, kényelmesebb, mintha maga is ott görnyed a napon a többiek között. Ezért végezte szívesen. Baja csak a mindenórás asszonyokkal akadt. Valósággal gyűlölte őket; elnézve ahogy pukkadásig feszülő hasukat a földön vonszolják. Hasztalanul igyekeztek lépést tartani a többivel, képtelenek bizonyultak rá. Mr. White Junior meg bármikor feltűnhetett, nemegyszer észre is

vette valamelyik nagy hasú asszonyt, ahogy messze lemaradva vánszorog a többiek mögött.

— Johnnie, az istenit neki! — kiáltotta ilyenkor. — Hányszor mondtam már, hogy igyekezz az embereket együtt tartani. Queenester egészen lemaradt. Nem pazarolhatom a drága pénzemet olyanokra, akik nem állják a sarat. Menjen haza, ha beteg.

Old Man Brown az asszonyt máskor inkább sajnálta volna. Elvégre igyekezett, mindent megtett, ami tőle telhető. Most azonban úgy gondolta jobb, ha egyszerűen tudomásul vesz mindent.

— Igaza van, Mr. White. Éppen most akartam hazaküldeni. Egyik-másik nigger még élni is lusta.

Átsétált a föld túoldalára, és az asszonyhoz lépett:

— Sajnálom, Queenester, a főnök észrevett. Mondtam neked, hogy szemet szűrsz neki. Így most haza kell menned. De reggel csak gyere ki megint. Holnap aligha fog újra épp ide jönni. És ha sikerül, a héten még két napot csúsztatok neked. Nem fog megártani, ha egy kicsit kifújod magad.

Az asszony fölállt, hazaballagott. Elvégre Mr. White Junior senkit se azért tartott, hogy csak megebédeljen a földeken és a munkaidő végén hazasétáljon.

Egy napon meg az embereket fuvarozta hazafelé; éppen a teherautó hátsó részéről kászolódott le, amikor Mr. White Junior megállította. Főnökét hallgatva, Brown az övéen fityegő óra láncával babrált.

— Te Johnnie, mondok én neked valamit — kezdte Mr. White —, szerintem valahogy nincs rendjén, hogy a lányodat csak úgy otthon tartod ilyen dologidőben. Tudod, hogy egyetlen munkáskezet se nélkülözhetek. Végül is felügyelő vagy. És ez a gyapot szedésre kész, nem várhat rátok. Holnapra Frankie Mae is itt legyen nekem.

Először megpróbált ellenállni még: — De hát mi kijövünk abból, amit Mattie-vel ketten keresünk. Nem sok, de azért megélünk belőle valahogy. Anélkül a pár dollár nélkül még meg tudunk lenni. Azt szeretném, ha Frankie folytathatná az iskolát.

— Én meg azt, hogy leszedjétek a gyapotomat — válaszolta Mr. White hájas izzadó testét belódítva a teherautóba. — Holnapra majd szépen kihozod a lányt. Nálam csak az lakhat, aki dolgozik is.

Aznap este fél órát merengett háza tornácán. De hiszen most kezdett iskolába járni csak, máris két év késéssel kezdett. És hogy örült, amikor végre elindulhatott.

Később, a tűzifa felvágása és a gyerekek rendbeszedése után, Frankie-vel újra a rozoga tornácra mentek. A kislány a csodaszép sárga buszról mesélt, amellyel naponta utazott az iskola felé. Brown melléje, a lépcsőre ült.

— Frankie, figyelj rám, valamit mondanék neked.

— Mi baj van? A mama azt mondja, mióta iskolába járok, nem segítetek itthon eleget.

— Á dehog. Nem erről van szó. Éppen eleget csinálsz. — Felállt, megpróbált ránézni, de hiába; képtelen volt tekintetét a kislány ragyogó arcán megtartani.

— Mr. White-tal beszéltem az előbb. Azt akarja, hogy amíg a munka tart, te is a földekre járj.

Frankie pilláit a földre ejtette: — És te? Mit mondtál neki?

— Hogy iskolába szeretnél járni. Meg hogy anélkül a kis pénz nélkül még igazán megvagyunk. De ha egyszer így akarja, csak ki kell mened.

A kislány szeme csillogása hirtelen elhomályosult. Válla előregörnyedt, elsírta magát. Brown fáradtan újra a lépcsőre ült. Megfogta Frankie kezét, sokáig maradtak így, amíg csak Mattie meg a többiek le nem feküdtek.

Másnap reggel elsőnek Frankie volt talpon. Két blúzt és egy ruhát vett föl, meg valami nadrágot is, hogy a nap tűzétől megvédje magát. Kendőt kerített, bekötötte fejét. Apját meg a többieket ébresztgetve, kissé még zsörtölődött is.

— Na gyerünk, le kell szedni azt a vacak gyapotot! Ti meg csak heverésztetek, vesztegetitek isten szép napját.

Brown fölkel, arcába vizet csapott; és ahogy a rongyaiban furcsa kis öregasszonyként sürgölődő Frankie-re nézett, egyszerre elmosolyodott. Hiába na, Frankie már ilyen. Eleinte letörik, átkozottul elkeseredik, de aztán összeszedi magát. Minden rendben van, nem lesz vele baj.

Útban a földek felé odaszólt neki: — Majd szépen vízfordó lányt csinállok belőled, kisanyám. Más dolgod se lesz, csak megitatni a vízért kiáltozókat. És persze ügyelsz rá, hogy a vödöröd sose legyen üres. Szedni meg csak akkor szedsz, ha Mr. White is a közelünkben lesz.

— Nem, azt már nem. Még csak az kéne, hogy a többiek azt mondják, mert a te lányod vagyok. És mert te vagy a felügyelő. Én is szedni akarok.

Hiába beszélt neki, egy világért se engedte volna, hogy a vödört a kezébe nyomja. Így aztán Mattie mellé osztotta be, leggyorsabban mégis az anyjától tanul. Később, ahogy a földeken végigtekintett, megpróbált nem gondolni rá, hogy gyermeke máris fullasztó gyapotporral és rovarirtó szerrel szívjá tele magát. Pillantását, valahányszor Frankie és Mattie görnyedő hátára tévedt, nyomban el is kapta megint. Egy ízben, ahogy szemét sietve elfordította róluk, pillantása az úton tovarobogó sárga iskolabuszba ütközött.

Frankie hamar belejött a gyapotszedésbe; néha mintha csak élvezte volna. Ebédre a gyapotszedők gyakran haza se mentek; szardíniájukat, kétszersültjüket, babkonzervüket inkább a boltban vették meg. Old Man Brown ilyenkor többnyire a bolt előtt üldögélt, és mialatt horpadt bádorfazekából a babot kanalazgatta, tekintetét büszkén legeltette Frankie-n, aki az asszonyokkal rendszerint ilyenkor beszélt meg, hogy a hét végén melyik környékbeli ültetvény templomába látogassanak. Mert az istentiszteletet egyetlen vasárnap se mulasztotta volna el. Olykor, ha feje nem fájt túlságosan a szombat esti italozástól, maga is a kislánnyal ment; főleg, hogy a gyerek örömeiben elgyönyörködjön. Néhány gallon whiskyt is fölrakott ilyenkor a kocsí végébe, majd csak valakinek kedve támad rá. És valahányszor templomba mentek, sose tértek meg a késő éjszakai órák beköszöntése előtt. Whiskyjük addigra vevőre talált; és útban hazafelé Old Man Brown, igencsak hangosan, egyre azt a csudaszép prédikációt dicsérte, amit a Jézus színe elé lépő lelkekről hallott a tiszteletestől.

Ebben az évben júniusban lett vége a gyapotszedésnek. Túl későn ahhoz, hogy Frankie tovább folytassa az iskolát. Nem is ment, csak mikor már a gyapottisztítás is befejeződött. És amikor novemberben újra-

kezdte, négy hónapja hiányzott már; nagyon nehezen tudott lépést tartani azokkal, akik a tanórákat rendszeresen látogathatták. Mégse maradt otthon, csak ha nagyon muszáj volt: olyankor, ha anyja betegeskedett; vagy ha hideg szél fújt és a cipője szétrongyolódott.

Ezeken az iskola nélküli napokon egy órára mindig félrehúzódott. Volt egy széke a tűzhely közelében, többnyire erre kuporodott; és a kicsik tudták már, hogy jobb, ha ilyenkor békében hagyják. Órája letelte után hátratolta székét, és elindult az ágyakat rendbeszedni, vagy az ebédhez való zöldség tisztításához látott.

Brown, ha lehet, még jobban szerette ezért. Épp elégszer látta más munkások gyerekeit, de még a sajátjait is, elbátortalanodva abbahagyni az iskolát. Gyötrőnek, megalázónak érezték; sose értették egészen, miről is beszél a tanító nekik; vagy mert az előző napon hiányoztak éppen, vagy mert több mint egy hónap után jöttek el újra. Restellték lemaradásukat olyanok mögött, akik hozzájuk képest fele akkorák voltak. Észrevették, mennyire lemaradnak a naponta tiszta ruhában érkezők mögött, azok mögött, akikre az emberek is másképpen néznek. De azért Frankie-nek csak jutott annyi, hogy minden másnap tiszta, kikeményített szoknyában látogassa az iskolát.

Amikor tizenhárom éves lett, úgy számolt már, hogy maga a tiszteltes se jobban. Ezért tették meg titkárnak a gyülekezetben.

Ebben az évben kérte meg, engedje könyvelést vezetni a családi bevételekről és kiadásokról.

— Jól van, fiam — hagyta rá. — Igazán büszke vagyok rád. És azt hiszem, az idén többre számíthatunk a tavalyinál. Hanem mondom én neked valamit. Ha csak egy kicsivel is többet sikerül kiszedni Mr. White-ből, karácsonyra szép piros ruhát kapsz tőlem.

Frankie fekete-fehér kockás fedelű füzetet vásárolt. Ebbe írta minden keresetüket és kiadásukat. Amikor a szedéssel megvoltak, egyszerre izgalom vett erőt rajta. Úgy számította, járandóságukból minden tartozásukat kifizethetik. Úgyhogy a tisztításért járó pénz érintetlenül megmarad. Egyre a tornácra üldögéltek, számolgattak, készülődtek a karácsonyi bevásárlásra. Időnként még az is szóba került, hogy egészen Chicagóig elfurikáznak Ed bácsit meglátogatni. De azért legalább ennyiszor igyekezett lehűteni is Frankie-t; többször emlékeztette rá, hogy azért megeshet, hogy számításai nem egyeznek a főnök számításával. Csak hát a kislány annyira büszke volt rá, hogy végre hasznát veheti a tudományának. Nem volt szíve elkedvetleníteni.

Közvetlenül karácsony előtt mentek föl Mr. White Juniorhoz. Amikor rákerült a sor, nyomban megremegett egy kissé. Úgy érezte, álomnak is szép lenne, ha annyit kapnának. De azért Frankie egészen másfajta izgalomból is átragadt rá egy kevés.

Intett a kislánynak, előléptek. Előttük az asztalon néhány tíz- és húszdollárosokból álló bankjegyköteg sorakozott, valamint a vaskos fizetési főkönyv és Mr. White Junior pisztolya hevert. Mr. White Junior egy barna széken ült, szorosan mögötte ügynőke állt. És ekkor Brown szívét valami feltétlen bizalom töltötte el, mintha csak a mellette lépkedő Frankie-ből áramlott volna át. Hátha mégis a gyerekek lesz igaza, hátha csakugyan szépen kapnak az idén.

— No nézd csak, Johnnie, Frankie-t is magaddal hoztad? — kiáltotta

Mr. White Junior. — Nagyon helyes. Minél előbb tanul bele a dolgokba, annál jobb. Na itt egy szék, ülj csak le szépen.

Old Man Brown a széket Frankie-nek engedte át, ő maga szívesebben állt. A főnök papírjaival susogott, hosszú listát halászott elő. Brown a lap felső szélén saját nevére ismert.

— Na itt van, Johnnie. Elég szépen kerestetek az idén, igazán büszkék lehettek. Kézhez ugyan csak hatvanöt dollárt kapsz, de mert jól megálltad a helyedet, karácsonyra még százat adok.

És ekkor Frankie közbeszólt: — Egész évben fölírtam mindent. Nálam egészen más jött ki, tessék megnézni.

A szobában csend lett. Mindenki a kislányra figyelt. Hiába igyekeztek úgy tenni, mintha észre se vennék.

Mr. White Junior először meglepődve pillantott föl, de aztán gyorsan magára talált: — Nagyon szívesen. Csak hát a számok közt nem könnyű eligazodni. Rögtön megmutatom, hol tévedtetek.

Old Man Brown a kislány vállához kapott, így próbálta meg a füzet átadását megakadályozni. Csakhogy elkésett. Mert Frankie máris áthajolt az asztalon, hogy a füzetbeli számokat a főkönyvben állókkal egybevetesse.

— Itt van, kérem, látja, Mr. White. Mert a tisztításért ötszázhetvenhat dollár járna, ám a számlára csak háromszázhuszat írtak. Láthatja kérem, itt a könyvében is ez áll. Júliusban harmincöt dollár előleget kértünk, és aztán volt még...

A férfi az asztal túloldalán elvörösödött. Egyik párnás keze az asztal szélét markolta, a másik a pisztoly felé tapogatózott.

Frankie Mae közben a végére ért: — Ahogy látni tetszik, száznyolcvan dollár járna még.

A főnök felállt, láthatólag a magassága segítségével igyekezett fölényét visszaszerezni. Érezhetően közel a kirobbanáshoz. Tekintetét körülvillogtatta a szobán, marka a pisztoly agyára feszült. Már éppen felkapta volna, amikor mégis erőt vett magán. Mélyet lélegezve elengedte fegyverét.

— Ja persze, tudom már, hogy is volt, Johnnie. Amikor a doktort Willie-hez küldtem. Emlékezz csak vissza, nem sokkal a tisztítás kezdete előtt. És a számla csak most jött meg, nem is értem rá elkönyvelni még. Várj csak, várj, mennyi is volt, hadd gondolkozzam. Igen, igen, háromszázötven.

Old Man Brown feszültsége fölengedett, újra a való világban találta magát. Főnöke minden szavát tisztán értette. Ahogy várta is, ahogy mindig is történt.

— Na menjünk szépen — mondta Frankie-nek.

Csakhogy Frankie nem állt föl, továbbra is ott maradt ülve. Egy pillanatig zavartan nézett. Aztán az arca földerült: — De hát Willie csak a karját törte el. És a doktor először úgy húsz percet töltött vele, másodszer meg legföljebb tízet. Ezért mégse járhat háromszázötven.

A főnöki kéz újra a pisztolyra talált, csuklója belefehéredett a szorításba, Brown magához húzta Frankie-t, karjával átfogta vállát. Szabadon maradt kezével pisztolyát kereste, amit a zsebében hordott. Nem rémült meg. Inkább csak iszonyodott a gondolattól, hogy lelője ezt az embert. Még ha becsapta is. Meg akkor persze neki is vége... Képze-

letében láthatatlan vonalat húzott: ha csak egyetlen ujjal is hozzá vagy Frankie-hez nyúl, lőni fog, ha nem, békességgel elhagyja a szobát.

White a padlóra sűrű barna bagólevelet köpött, Brownt és a kislányt is befröcskölte egy kissé. — Ide figyelj, te nigger! — szólalt meg aztán. — Remélem, nem akarod a szavamat kétségbe vonni! Mert innen aztán mehet, aki engem hazugnak nevez! Az a számla háromszázötven dollár volt! Megértetted?! Igen vagy nem?! — Mereven állt, gyűlölködő tekintettel szúrta át őket. Old Man Brown érezte, hogy Frankie karja a derekára szorul.

— Mondd, hogy nem, Apa, mondd. Ha egyszer nekünk van igazunk. Mindent fölirtam, nem tévedhettem. — Old Man Brown közben az ültetvény kitérő kapuját látta. Mattie-re gondolt, arra, hogy magas vérnyomásától betegen tizenegyük gondja nehezedik rá. Frankie karja még jobban a derekára szorult.

— Igen, uram, — felelte. — Megértettem.

A kislány karja lehullott róla, Frankie futva indult az ajtó felé. A többiek elfordultak, egyikük valami kötélrabbal babrált, a másik egy kisgyereket szidott valamiért. Átvéve az asztal fölött feléje hajított ötvenest, Brown megfordult, hogy Frankie után induljon; ekkor hallotta meg Mr. White hangját, amint látszólag fegyelmezetten, jól kiszámított gyűlölettel utánuk kiált. — Hej te lány, te Frankie Mae, hallod-e? — Frankie egy pillanatra megállt az ajtóban, de nem fordult vissza.

— Remélem, ebből egy életre megtanultad, hogy mindig csak nekem lehet igazam. És most ki innen, te kis fekete ringyó!

Frankie a kocsinhoz tántorodott, és a hátsó ülésre mászott. Hazafelé végigsírta az utat, Brown hasztalanul igyekezett megvigasztalni. Hiába ígérgette, hogy a piros ruhát mégis megveszi neki. Estére a folyóra mentek, és új adag whiskyt emeltek ki rejték helyéről.

Másnap reggel Brown az ágyban Frankie neszezésére várt, azt remélte, újra régi énjére talál. Kitartóan hevert még, mikor a többiek valamennyien talpon voltak már. De a kislány hangját csak nem hallotta meg. Végül is fölkel, és az ágyához lép.

— Na gyérünk szépen — mondta neki felrázogatva. — Itt az idő, nemsokára a busz is megérkezik.

— Nagyon fáj a hasam — nyöszörögte Frankie. — Máma nem megyek.

Brown egyre a tornácon üldögélt, így várta, hátha Frankie mégis kikászolódik; aztán keserves erőfeszítéssel igyekezett megérteni, mi is történt tulajdonképpen. Mert Frankie-ben mintha elpattant volna valami, örökre elvesztette egykori ragyogó szemű önmagát, képtelen volt hozzá visszatálcálni. Az a szál, ami igazi lényéhez fűzte, túlfeszült, kitágult, s rugalmasságát elveszítve, nem tudta többé visszarántani hozzá.

Soha többé nem csinált könyvelést apja keresetéről. Nem érdekelték a számok, nem érdekelte az olvasás. Iskolába is csak azért ment, hogy elszökhessen a házi munkától. Tizenöt éves volt és negyedik, amikor megszülte első gyermekét. Ettől kezdve az iskoláról szó se lehetett többé. És a következő négy év alatt még három gyermeke született.

Többnyire a ház körül üldögélt, eszegetett, kövérré hízott. Olykor, ha kedve volt rá, apjával a földekre ment. Ruháit is alig vasalta már, azt kapta magára, ami éppen a keze ügyébe került; akármilyen ócska holmi megfelelt.

Nagy ritkán, három-négy hónaponként történt csak, hogy váratlanul élénk lett, elevenné vált. Ünneplőbe öltözött, megmosdatta a gyerekeit, és arra kérte apját, vigye el a templomba őket. Ezekon a napokon mindig elsőnek kelt, és még mielőtt a többiek felöltözködtek volna, már a reggelit is a tűzhelyre tette. Brown a bőröndjét whiskys üvegekkel tölte meg, késő estig vissza se jöttek.

Akkoriban mindig ezekre a kivételes ritka alkalmakra várt. Amikor azt remélhette, minden rendbe jön. És amíg csak Frankie élt, reggelenként mindig a nevetésére várt; hogy lerántja róla a takarót, megszidja a lustaságáért.

Ötödik szülésébe halt bele, amikor utolsó gyermekének életet adott. Esther, a bába értette dolgát; de ha valami bonyodalom támadt, tudománya egyszerre megállt. Neki meg csak hatvan dollárja volt, Frankie-t a körzeti kórházban száz dollár óvadék ellenében vették volna föl. Vicksburg felé haladva vérzett el, útban az irgalmasok kórháza felé.

Old Man Brown hunyorogva nézett a felkelő napba. A főnök késik, már a kapunál kéne lennie. Mindegy, nem számít. Néhány perc még, és talán örökre búcsút mondanak ennek a helynek.

Gondolatai a múltba szálltak. Amikor a polgárjogi harcosok először jártak erre felé, először tartottak gyűlést a raktárak mögött. Szavazati jogról beszéltek, meg hogy az ültetvények munkásainak járna annyi, hogy megélhessenek. Ők meg meghallgatták őket, elbeszélgettek velük, egyetértettek. Aztán úgy határoztak, megkérik Mr. White Juniort, emelje fel a munkabérüket. Kilenc dollárra, tizenkét órás munkanapokért.

Elmentek hozzá, megmondták neki. Nem, nem és nem. Menjenek a fenébe inkább. Dehogy emel, bércsökentésről, arról igen, arról szó lehet, mit képzelnek, hová gondolnak. Úgy döntöttek, még egyszer szólnak. És ha nem, elkezdődik a sztrájk.

Eleinte maga se értette, miért áll a sztrájkolók mellé. Mintha csak ma reggel értette volna meg. Nem a bérekért, nem is a rozoga ház miatt, amelyben Mattie-vel laktak. Hanem a negyven dollár miatt, amit Mr. White Juniortól kért, hogy Frankie-t a kórházba felvegyék.

— Sajnálom, Johnnie fiam — veregette vállon Mr. White —, most éppen nagyon sietek. Mrs. White-nál ma garden party lesz. Ismered az asszonyokat, a feleségem ma lélegezni se hagy. Nézz be holnap, addig majd kiírom neked.

Szemben, a domb felől porfelhő közeledett. Könnyű teherautójával a főnök robogott lefelé a domboldalon. Valahányszor dühös volt, mindig így nyargalászott le-föl az úton. Hát még ha megtudja, mire készülnek, kuncogott, képes és a folyóba rohan.

Mr. White Junior kiszállt, egyenesen a kapunak tartott. Máris parancsokat osztogatott: hogy kik menjenek a traktorokkal, hol fogjanak hozzá a gyapotszedéshez. A tizenkét ember megmozdult, minden jele nélkül az ellenállásnak.

Aztán mégis megszólalt egy hang. James Lee volt, egyike a fiataloknak: — Mr. White Junior, tudni szeretnénk, számíthatunk-e béremelésre?

— Szó se róla. Na gyerünk, gyerünk, csináljátok már, az isteneteket.